

Emissziós kvóták, megújuló energiaforrások, környezetbarát közlekedés, természeti kincsek megóvása: Magyarország környezetvédelmi feladatai és lehetőségei a lisszaboni stratégia alapján

*Pelle Anita*¹

A lisszaboni stratégia közvetlenül nem foglalkozik a környezet védelmével, célrendszerének középpontjába a versenyképességet helyezi. Ennek kapcsán felmerül a kérdés: a globális versenyképesség egyáltalán összeegyeztethető-e a környezetvédelemmel?

A kérdés hangsúlyosan jelenik meg Magyarország esetében, amely az Európai Uniónak 2004-ben csatlakozott, az EU-átlagnál jóval alacsonyabb gazdasági fejlettségű államai közé tartozik. Ezekben az országokban, ahol a gazdasági felzárkózás kényszere a környezeti szempontokat gyakran háttérbe szorítja, milyen megoldások lehetnek célravezetőek, melyek egyaránt szolgálják a gazdaság fejlődését és a környezet védelmét? Ezen megoldások közül – a 2004-ben csatlakozott EU-tagállamok általános környezeti állapotának bemutatása után – a megújuló erőforrásokban illetve az EU emisszió-kereskedelmében rejlő lehetőségeket vizsgáljuk meg Magyarország szempontjából.

Kulcsszavak: lisszaboni stratégia, Európai Unió, környezetvédelem, Magyarország

1. Bevezetés

A 2000 márciusában elfogadott lisszaboni stratégia és annak 2005-ös megújított változata egyaránt a versenyképesség, mint kulcsfogalom köré szervezte az Európai Unió középtávú feladatait. A környezet megóvásával és védelmével foglalkozók számára ennek kapcsán a legalapvetőbb kérdés az, hogy a (globális) versenyképesség összeegyeztethető-e a környezetvédelemmel? Amikor az egymással versenyző régiók próbálnak a termelési költségek leszorításával globális piaci pozíciókat megszerezni és megerősíteni, közelebb jutunk-e ahhoz a – most már évtizedek óta megfogalmazott – célhoz, hogy valamit tegyünk Földünk megmentése érdekében?²

¹ Pelle Anita, adjunktus, SZTE Gazdaságtudományi Kar, Pénzügyek és Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Intézete, Világgazdaságtani és Európai Gazdasági Integrációs Szakcsoport (Szeged)

² Az első, nemzetközi hírre szert tett dokumentum, amely a Föld pusztulását vetítette előre a XX. századi tendenciák egyszerű extrapolálása révén, a Római Klub első jelentéseként készült *A növekedés határai* című tanulmány volt, amely 1972-ben jelent meg (Meadows és szerzőtársai 1972).

Ezekre a kérdésekre az alapvető válasz az, hogy a fenti célok nehezen hangolhatók össze, másrésztől sokak szerint akkor „könnyű” a környezetvédelemre költeni, ha van miből... Az elméletileg legjobb megoldás a gazdasági ösztönzők alkalmazása³ a környezet védelme érdekében. Ezzel kapcsolatban azonban a legfontosabb kritérium a gyakorlati alkalmazhatóság – és eredményesség – szempontjából az, hogy a piac ezeket az ösztönzőket elfogadja: hogy a vállalkozások felismerjék azokat a piaci előnyöket, amelyeket ezek révén megszerezhetnek, illetve hogy ténylegesen legyenek ilyen piaci előnyök. Az Európai Unió környezeti politikája hosszú évek óta próbál olyan intézkedéseket foganatosítani, amelyek egyszerre növelik a versenyképességet és járulnak hozzá a környezeti politika céljaihoz. Az alábbiakban ezeket tekintjük át Magyarország mint EU-tagállam példáján keresztül.

2. A környezeti szempont érvényesülése a lisszaboni stratégia megfogalmazásakor és azóta

A lisszaboni stratégia érintőlegesen beszél a környezetvédelemről, az egy mondatban megfogalmazott stratégiai célban csak „fenntartható növekedés” szerepel, amelyre most nem térnénk ki bővebben. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy az Európai Unió a lisszaboni stratégiával nagyjából párhuzamosan indította útjára a VI. Környezetvédelmi Akcióprogramot, amely eredetileg 2000-2010-ig irányozta elő a legfontosabb környezetvédelmi feladatokat, és amit az utóbbi időben – a Kiotói Egyezményhez való szorosabb illeszkedést biztosítandó – 2012-ig meghosszabbítottak.⁴ Az EU környezeti politikájának középpontjában az ezredforduló óta egyre hangsúlyosabban a klímaváltozás kap helyet (Láng 2006). A klímaváltozás globális jelenség, és szoros összefüggésben áll a globális gazdasági versennyel: a legfejlettebb országok versengése következtében gyorsult fel a XX. század második felében annyira a gazdasági, ipari és technológiai fejlődés, hogy most már a laikus számára is közvetlenül érzékelhető változásokat okoz(ott) környezetünkben (Tamames 2000). Mindezek ellenére sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a környezeti szempont az EU politikáiban – a konkrét intézkedések és tettek szintjén – az utóbbi időben inkább gyengült, semhogy erősödött volna.

A környezetvédelem, mint prioritás az európai integráció során az 1970-es években jelent meg, de már szinte a '70-es évek gazdasági recessziója óta folyamatosan tapasztalhatjuk a környezeti szempont gyengülésének jeleit. Ezek a következők:

³ Negatív ösztönzők például: adók, vámok, környezetterhelési díjak. Pozitív ösztönzők: öko-emblémák, emissziós kvóták, integrált környezet-irányítási rendszerek.

⁴ Lásd a VI. Környezetvédelmi Akcióprogram honlapját az ec.europa.eu/environment/newprg/index.htm címen.

- Az Egységes Európai Okmány ugyan közös politika szintjére emelte a környezetvédelmet, de egyértelműen a gazdasági szempontoknak alárendelve.⁵
 - A közös környezeti politikára az EU közös költségvetéséből fordított összeg a kezdetektől fogva minimális. Ez a finanszírozási forrás egyáltalán nincsen arányban azokkal a célokkal és feladatokkal, amelyeket az EU a környezet védelmével kapcsolatban az évtizedek során megfogalmazott.
 - A közös környezeti politika a finanszírozási források szűkössége miatt ezért elsősorban a szabályozás révén valósul meg. A szabályozás azonban főként direktívákkal történik (és nem rendeletekkel, amelyek közvetlenül kötelezőek és hatályosak a tagállamokban). A direktívák csak a célokat és kereteket fogalmazzák meg, azok effektív megvalósítását a tagállamokra bízzák mind a jogalkotás, mind pedig a konkrét intézkedések vonatkozásában. Ez aztán újabb nehézségeket szül, hiszen az EU intézményeinek nagyon korlátozott eszközei vannak a tagállamokkal szemben azok jogalkotási, -betartási és -betartatási kötelezettségeit illetően.
 - Nemcsak a tagállamok ellenállása veszélyezteti a közös célok megvalósítását, de nagyon gyakran az érintett gazdasági szereplők is akadályozzák ezeket a folyamatokat.⁶ Jellemzően minél nagyobb egy vállalat, annál nagyobb az abszolút szennyezése, de egyúttal a lobbijereje is.
 - Végül, de messze nem utolsó sorban a környezetvédelemért felelős Főigazgatóság az Európai Bizottságon belül (angol neve DG Environment) sajnos soha nem tartozott a politikailag erős főigazgatóságok közé, így a környezetvédelemnek az EU politikai struktúráján belül is relatíve gyenge a képviselése.
- Mindemellett azonban el kell ismerni, hogy globális síkon még mindig az EU az a szervezet, amelyik leginkább felelősséget érez a globális környezeti problémák iránt, és ezt vállalásaival is alátámasztja (Rakonczai 2003). A megtett intézkedések pedig a környezeti mutatók eredményeiben jól érzékelhetőek.⁷

3. Magyarország kapcsolódása az EU közös környezeti politikájához

Magyarország – mint köztudott – 2004. május 1-jén lett az Európai Unió teljes jogú tagja kilenc másik kelet-közép-európai országgal együtt. Csatlakozási tárgyalásait 1998-2002 között folytatta le. A környezetvédelem terén ezek az új tagállamok több

⁵ Az Egységes Európai Okmányban – és azt előkészítendő már a III. Akcióprogramban – a környezeti politika elsősorban az Egységes Belső Piac kiépítésének egyik fontos eszközeként fogalmazódik meg. A III. Akcióprogram során olyan kérdéseket vizsgáltak, mint például a környezeti politikának milyen kockázatai és hasznai lehetnek a belső piac kiépítésében, a környezeti szabályozást hogyan lehet eredményesen alkalmazni a verseny torzulásának elkerülése érdekében, vagy a környezeti szabványokat hogyan lehet egységesíteni a nem-tarifális korlátozások leépítése céljából.

⁶ Lásd például Kanter (2007).

⁷ Lásd például METEOROLOGISK INSTITUTT (2006).

1. táblázat A gazdaság energia-intenzitása (2004, kgoe/1000EUR)

Ország	Energia-intenzitás	Ország	Energia-intenzitás
EU-25	204,89	Lengyelország	596,59
EU-15	187,48	Lettország	696,29
Ausztria	146,08	Litvánia	1135,57
Belgium	208,20	Luxemburg	194,34
Ciprus	261,83	Magyarország	534,05
Csehország	851,83	Málta	292,35
Dánia	120,32	Németország	158,80
Egyesült Királyság	207,19	Olaszország	189,11
Észtország	1140,16	Portugália	239,56
Finnország	272,07	Spanyolország	222,54
Franciaország	185,48	Svédország	217,52
Görögország	240,41	Szlovákia	854,32
Hollandia	203,20	Szlovénia	329,16
Írország	156,88	USA	308,59

Forrás: Az EUROSTAT adatai alapján saját szerkesztés.⁸

sajátosságot is mutattak, amelyek már a csatlakozási tárgyalások során látszóttak. Ezen sajátosságok egy része ország- vagy országcsoport-specifikus (pl. Málta és Ciprus egy-egy szigeten helyezkedik el, a balti államok pedig 1990-ig a Szovjetunió – és a szovjet gazdaság – részét képezték), van azonban néhány olyan jellemző, amely mind a tíz új tagállamra egyformán igaz, és amelyek ugyan elsősorban gazdaságaik relatív fejletlenségükre vezethetők vissza, környezeti szempontból részben pozitív tényezők. Ezeket Jantzen, Cofala és de Haan (2000) alapján a következőkben foglalhatjuk össze:

- Az új tagállamok átlagos népsűrűsége jelentősen alacsonyabb, mint az EU-15 hasonló mutatója.
- Az új tagállamokban kevésbé intenzív a földhasználat, és sokkal több az egybefüggő érintetlen természeti terület, mint az EU-15-ben.
- A gazdaság energia-intenzitása az új tagállamokban általában magasabb, mint az EU-15 legtöbb országában (1. táblázat), de csökkenő tendenciát mutat.
- A szennyezőanyag-kibocsátás az új tagállamokban – a szocialista ipar összeomlása, valamint az új beruházások szerkezete és az alkalmazott technológiák következtében – lényegesen alatta marad az EU-15 fajlagos kibocsátásának (2. táblázat).

⁸ A táblázat alapjául szolgáló adatok forrása a http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/url/page/SHARED/PER_ENVENE címen érhető el.

2. táblázat Teljes üvegházhatású gázkibocsátás (1994-2010, százalék, a Kiotó bázisév=100 százalék)

Ország	1994	2004	2008-2010	Ország	1994	2004	2008-2010
EU-25	91,9	92,7	-	Lengyelország	77,8	68,4	94,0
EU-15	96,3	99,1	92,0	Lettország	53,2	41,5	92,0
Ausztria	97,7	115,7	87,0	Litvánia	71,4	39,9	92,0
Belgium	102,5	100,7	92,5	Luxemburg	98,8	100,3	72,0
Ciprus	119,5	148,2	-	Magyarország	69,5	68,0	94,0
Csehország	78,2	74,9	92,0	Málta	120,6	145,9	-
Dánia	114,0	98,2	79,0	Németország	89,4	82,5	79,0
Egyesült Királyság	93,0	85,9	87,5	Olaszország	97,3	112,1	93,5
Észtország	56,7	50,0	92,0	Portugália	113,1	141,0	94,0
Finnország	105,2	114,5	100,0	Spanyolország	105,7	147,9	115,0
Franciaország	97,5	99,2	100,0	Svédország	103,4	96,4	104,0
Görögország	100,9	123,9	125,0	Szlovákia	70,6	69,7	92,0
Hollandia	103,6	101,6	94,0	Szlovénia	87,6	99,2	92,0
Írország	103,9	122,7	113,0	USA	104,4	115,8	-

Megjegyzés: Az 1994 és 2004-ra vonatkozó számok tények, míg a 2008-10 közötti időszakra vonatkozóak célkitűzések.

Megjegyzés: A Kiotói Jegyzőkönyv értelmében a kiotói vállalások vizsgálatánál a bázisév 1990. Ez alól kivételt képeznek azok a (többségükben volt szocialista) országok, amelyeknél erre az évre vonatkozóan még nem álltak rendelkezésre ilyen adatok. Ezek esetében a bázisév 1991-1995 évek valamelyike.

Forrás: Az EUROSTAT adatai alapján saját szerkesztés.⁹

- Az új tagállamokban a közlekedés volumene kisebb, mint az EU-15-ben, a tömegközlekedés kiterjedt és az EU-15-höz viszonyítva még mindig olcsónak mondható.
- Az új tagállamok csatlakozásával egyúttal számos különleges élőhely és állat- illetve növényfaj is csatlakozott az EU-hoz.

A közös környezeti joganyag (acquis) nagy részét ezen országoknak még EU-csatlakozásuk előtt át kellett venniük. Ráadásul ez a joganyag az átvétel során is folyamatosan változott, elsősorban a VI. Akcióprogramhoz – és a klímaváltozáshoz – kapcsolódó területeken (pl. levegőtisztaság, vízminőség, ipari szennyezések). Már a csatlakozási tárgyalások során látható volt, hogy ezek az országok nem fognak tudni minden kötelezettségüknek 2004. május 1. előtt megfelelni. Az akkori tagjelölt országok mindegyike ezért átmeneti intézkedéseket kért és kapott, korlátozott átmeneti időszakokra a következő területeken (CEC 2002):

- a benzinszármazékok kibocsátása,
- egyes üzemanyagok kéntartalma,

⁹ A táblázat alapjául szolgáló adatok forrását lásd a 8. lábjegyzetben.

- városi szennyvízkezelés,
- ivóvíz,
- a vízi környezetet károsító veszélyes anyagok,
- csomagolás és csomagolóanyag-hulladékok,
- hulladéktárolás,
- azbeszthulladék,
- a hulladékok szállítása,
- integrált szennyezés-megelőzés és –ellenőrzés,
- hulladékégetők,
- a veszélyes hulladékok égetése,
- ionizáló sugárzás,
- orvosi veszélyeztetettség.

A fenti átmeneti intézkedések közül Magyarországra konkrétan a következők vonatkoztak:

- a csomagolási hulladékok gyűjtése és újrahasznosítása (2005-ig),
- a városi szennyvízkezelés (2015-ig),
- a nagy hulladékégető-telepek okozta légszennyezés (2005-ig),
- veszélyes hulladék-égetés (2005-ig).

Láthatjuk, hogy a többi tagjelölt országhoz képest Magyarország relatíve kevés területen kért (és kapott) lehetőséget átmeneti intézkedések érvényesítésére, ami átlagosan jó felkészültségi szintet jelent, illetve azt, hogy Magyarország képes volt az intézkedések nagy részét még a csatlakozás előtt megvalósítani. Bár azt is meg kell állapítanunk, hogy az átmeneti időszak alatt megvalósítandó, hosszabb időt igénylő beruházások igen nagyfokú szervezethez, jelentős pénzügyi forrásbevonást és jelenleg is működő, nagy volumenű rendszerek teljes átalakítását követelték meg (Kiss–Kerekes 2000, Pelle 2003).

Az új tagállamok környezeti állapotára EU-csatlakozásuk középtávon valószínűsíthetően az alábbi hatásokat gyakorolja (ECOTEC 2001):

- Az EU-csatlakozás várhatóan nagy mértékben megváltoztatja az új tagállamok gazdasági struktúráit. A legfejlettebb tagjelölt országokban (köztük Magyarországon) az energiafelhasználás már 2004 előtt jelentős mértékben lecsökkent, és megváltozott az energiakereslet struktúrája. Az energia-intenzitás szintén csökkent már eddig is.
- Az EU-csatlakozás összességében pozitív hatással van az új tagállamok (épített) környezetének állapotára. A városi szennyvízkezelésről szóló direktíva kapcsán a városi szennyvízkezelés és a folyók tisztulása felgyorsul. A Balti- és a Fekete-tenger vízminősége javul. A szennyvízkezelés mellett a hulladékgazdálkodás mutat látványos fejlődést.
- A határokon átnyúló környezeti problémák kezelését a bővítés megkönnyíti. Az EU kibocsátásra vonatkozó előírásainak a kelet-közép-európai országok-

ban való érvényesítésével az EU környezetvédelmi céljainak elérése hosszú távon könnyebbé és olcsóbbá válik.

- Az új tagállamok környezetvédelmi felzárkózása javítja ezen országok állampolgárainak egészségi mutatóit és kilátásait. A nem-biztonságos nukleáris létesítmények bezárása vagy korszerűsítése az EU-15 polgárainak egészségi kilátásait egyaránt javítja: a nukleáris balesetek kockázata összességében 90 százalékkal csökken Európában.
- A gazdasági fellendüléssel egyes gazdasági szektorok – elsősorban a mezőgazdaság és a közlekedés – fejlődése a környezet állapotának romlását fogja eredményezni. Ezek a szektorok eddig nem fenyegették olyan nagy mértékben a környezetet Kelet-Közép-Európában, mint az EU-15-ben. Ezért nagyon fontos a környezetvédelmi szempontok figyelembe vétele az uniós és a nemzeti politikák terén egyaránt.

Véleményünk szerint a fenti összefoglaló jellegű felsorolás lényege annak utolsó pontjában olvasható: ezen újonnan csatlakozott országokban – így Magyarországon is – rendkívül erős az igény a gazdasági felzárkózásra, és ebben a folyamatban a környezeti szempontok nagyon sokszor mellékessé válnak, vagy akár nem is merülnek fel a döntések meghozatalakor, ami sajnálatos.

4. Magyarország és a megújuló energiaforrások

Magyarország a megújuló energiaforrások felhasználásának tekintetében messze alatta marad az EU-átlagnak (3. táblázat). Ennek több oka is van. Az okok egyik csoportja a mentalitásban, a gazdasági szerkezeti múltban és jelenben keresendő. Másrésztől azonban az is igaz, hogy Magyarországon a természeti adottságok számos megújuló energiaforrás kihasználása tekintetében számottevően kedvezőtlenebbek, mint más EU-tagállamokban.¹⁰ Magyarországnak tehát természeti adottságait figyelembe véve elsősorban a napenergiára, a biomasszára és a geotermikus energiára¹¹ kellene koncentrálnia. Ha viszont a 3. táblázatban – és azon belül is a Magyarországra vonatkozó sorban – a tendenciát is figyelembe vesszük, láthatjuk: van eredmény, amit fel tudunk mutatni. És abban is biztosak lehetünk, hogy Magyarország a jövőben nem maradhat ki abból a közös EU-szintű erőfeszítésből, melynek során az európai integrációban részt vevő országok középtávú stratégiai feladatként megpróbálják energia-függőségüket a világ más – politikailag és gazdaságilag is instabilabb – régióitól csökkenteni.

¹⁰ Gondoljunk csak a Dániában, Észak-Németországban és Hollandiában szinte állandó szélre, az ár-
apály mint energiaforrás rendelkezésre állására az Atlanti-óceán partjain, vagy a vízesésekre az Alpok-
ban.

¹¹ A vélemények mindazonáltal megoszlanak arról, hogy a geotermikus energia megújuló erőforrás-e.

3. táblázat A megújuló erőforrásokból előállított villamosenergia aránya a teljes energia-fogyasztáson belül (1994-2010, százalék)

Ország	1994	2004	2010	Ország	1994	2004	2010
EU-25	13,2	13,7	21,0	Lengyelország	1,6	2,1	7,5
EU-15	14,2	14,7	22,0	Lettország	52,8	47,1	49,3
Ausztria	70,1	58,8	78,1	Litvánia	4,1	3,5	7,0
Belgium	1,1	2,1	6,0	Luxemburg	3,0	3,2	5,7
Ciprus	0,0	0,0	6,0	Magyarország	0,5	2,3	3,6
Csehország	3,0	4,0	8,0	Málta	0,0	0,0	5,0
Dánia	5,6	27,0	29,0	Németország	4,3	9,7	12,5
Egyesült Királyság	2,1	3,7	10,0	Olaszország	18,0	15,9	25,0
Észtország	0,0	0,6	5,1	Portugália	36,1	24,4	39,0
Finnország	24,8	28,3	31,5	Spanyolország	17,7	18,2	29,4
Franciaország	19,7	12,9	21,0	Svédország	42,7	46,1	60,0
Görögország	6,4	9,5	20,1	Szlovákia	17,0	14,3	31,0
Hollandia	1,9	5,7	9,0	Szlovénia	31,8	29,1	33,6
Írország	5,5	5,1	13,2	USA	-	-	-

Megjegyzés: Az 1994 és 2004-ra vonatkozó számok tények, míg a 2008-10 közötti időszakra vonatkozóak célkitűzések.

Forrás: Az EUROSTAT adatai alapján saját szerkesztés.¹²

Az EU a VI. Akcióprogram célkitűzéseinek való megfelelés érdekében 2005-ben útjára bocsátotta emisszió-kereskedelmi rendszerét (Balázs–Szalóki 2005). A 2006-os év folyamán a sajtó is élénken foglalkozott Magyarország belépésével az uniós emisszió-kereskedelemben.¹³ A vélemények hazánkban is megoszlottak azzal kapcsolatban, hogy jó-e a rendszer, hogy a Magyarországnak ítélt kvótamennyiség kevés avagy éppen sok-e.¹⁴ Általános érdeklődés és széleskörű vélemény-nyilvánítás kíséri azt a dilemmát is, hogy Magyarország vajon jól tette-e, amikor 2006 decemberében értékesítette hároméves szén-dioxid kvótájának több mint felét, továbbá hogy ezt jó árfolyamon és jó időben hajtotta-e végre.¹⁵ Mi most ilyenfajta ítéletalkotásba nem bocsátkozunk, a rendszerrel kapcsolatban egyetlen megállapítást teszünk: azt gondoljuk, az emisszió-kereskedelem csak akkor éri el a célját (ti. a környezetbarátabb termelés megvalósítását minimum EU-, de inkább globális szinten), ha a kormányok a kvótáik értékesítéséből befolyt összegeket szigorúan arra fordítják, hogy a szén-dioxid (és más szennyezőanyag-) kibocsátást tovább csökkentsék. Op-

¹² A táblázat alapjául szolgáló adatok forrását lásd a 8. lábjegyzetben.

¹³ Lásd például Major (2006).

¹⁴ Az előbbi véleményen az ipari szereplők, míg az utóbbin – értelemszerűen – a zöldek voltak.

¹⁵ Az érdeklődő olvasó figyelmébe ajánljuk a www.emisszio.hu és a www.zoldtech.hu/rovatok/uevghazhatastonlapokat. Az előzőről különösen a *Rekord kvótaárak – tüzelőanyagra ösztönözhet a drága CO2* és az *Eddig leginkább veszteséget termeltek a kvóták* című írásokat, míg az utóbbiról *A károsanyag-kibocsátási jogok kereskedelme a Kiotói Jegyzőkönyv tükrében*, a *Magyarország túlteljesíti a kiotói célt* és a *Megareformok kellenek a klímaváltozás megfékezéséhez* című írásokat.

timális esetben pedig tenniük kell ezt azzal, hogy segítik az ehhez szükséges technológia-váltás tudományos megalapozását, az ilyen átállások beruházási szükségleteinek fedezését, vagy az átfogóbb gazdasági szerkezet-átalakítást.

Az emisszió-kereskedelem gazdasági hatásait nem lehet egyszerű ok-okozat vonalakon értékelni, mindenképpen komplex rendszerekben kell azokat vizsgálni – ráadásul tagállamokra lebontva.¹⁶ Ezen komplex vizsgálatok alapján is megállapíthatjuk, hogy amennyiben a kvótaértékesítésből befolyó bevételeiket a tagállami költségvetések nem célzottan és tudatosan megtervezett módon a környezet védelmét elősegítő megoldásokra fordítják, a rendszer eredeti célját nem látjuk elérhetőnek. Ez esetben minden kételkedő véleményt hajlamosak vagyunk osztani.

5. Összegzés

Az általános tendenciákat és Magyarország példáját megvizsgálva is azt a megállapítást tehetjük, hogy a környezetvédelem és a gazdasági versenyképesség közötti ellentmondást még nem sikerült feloldani, ami talán még nehezebb a felzárkózó országok (mint például Magyarország) esetében, ahol a gazdasági megfelelés igénye rendkívül erős. A legalapvetőbb problémák véleményünk szerint az „árzási kérdés” körül jelentkeznek: vagyis hogy a globális gazdaság az erőforrások piaci árának alakulásakor figyelmen kívül hagyja a társadalmi-ökológiai költségeket – ezek a piac számára továbbra is láthatatlanok maradnak, ezért nem tudnak effektív szerepet játszani a versenyképesség alakulásában (ezt fejtegeti például Kahuthu 2006, Munier 2006).

További problémát jelent meglátásunk szerint az, hogy a társadalmi-ökológiai költségeknek ilyen fajta negligálása az érintetteknek ráadásul érdeke is. Ha ugyanis piaci szereplőként környezettudatosabbak lennének, költségeik rögtön megemelkednének, és ezáltal versenyhátrányba kerülnének. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a transznacionális társaságok úgymond a nemzeti szabályozásokat is „versenyeztesítik” egymással, vagyis tevékenységeiket oda telepítik, ahol a környezeti szabályozás a legkisebb terheket rója rájuk. Ez végső soron a kormányzatok helyzetét is megnehezíti, hiszen számukra az általuk felügyelt országok gazdasági növekedése – és ezáltal nyilvánvalóan saját politikai sikerességük – a tét. Ráadásul a megoldás megtalálását nem segíti elő a globális gazdaságot – és a politikát, sőt, a társadalmat is – jellemző rövid távú gondolkodás sem.

Mindezek ellenére néhány optimista, megfontolásra érdemes gondolatot is összegyűjtöttünk, amelyek mind szélesebb körben való elfogadása mégiscsak közelebb vihet bennünket ahhoz, hogy a környezetvédelem és a versenyképesség között ne gondoljuk áthidalhatatlan ellentmondást. Ezeket az alábbiakban foglaljuk össze:

¹⁶ Erre tesznek kísérletet Kemfert és szerzőtársai (2005).

- A környezeti iparág képes munkahelyeket teremteni. Ez a gondolat az EU dokumentumai közül először a Belső Piac kiépítését tárgyaló 1985-ös Fehér Könyvben jelent meg (CEC 1985), azonban jelentősége a lisszaboni stratégia megfogalmazásakor megnőtt, hiszen a környezeti iparág fejlesztése hozzájárulhat az európai foglalkoztatási problémák enyhítéséhez.
- A megújuló energiaforrások működtetése lényegesen munkaintenzívebb, mint a szénhidrogén-import. A fenti gondolathoz kapcsolódóan így a megújuló erőforrásokra való fokozatos átállás biztosít foglalkoztatási lehetőségeket mind a magasan, mind a közepesen kvalifikált munkaerő számára.
- A szénhidrogén-függőség (és ezáltal bizonyos gazdaságilag és politikailag instabil országoktól való függés) további csökkentésének gazdaság-stratégiai előnyét az EU-ban senki nem vitatja.
- A fogyasztók környezettudatosságának növelése egyúttal a környezetbarát gazdálkodás outputjának keresletét is növeli, így optimális esetben elérhető, hogy ezek a szempontok belekerüljenek a piac „látóterébe”.
- Végül, de messze nem utolsósorban az energia-hatékonyság javítása önmagában növeli a versenyképességet.

Záró gondolatként tehát azt mondhatjuk, hogy a versenyképesség és a környezet védelme között alapvető ellentmondás feszül, az ellentmondás azonban nem feloldhatatlan, de megoldandó. Azt is láthatjuk, hogy az alapkérdés értékrendbeli, nem gazdasági fejlettségi jellegű. Az igazi kérdés tehát az, hogy ez az értékrend mikor válik belsővé a globális gazdaság főbb szereplői számára.

Felhasznált irodalom

- Balázs K. – Szalóki K. 2005: Felhők fölött az ég – a Kiotói Jegyzőkönyv és az Európai Unió emisszió-kereskedelmi rendszere. *Európai Tükör*, 10, 3, 102-118. o.
- Kemfert, C. – Kohlhaas, M. – Truong, P. – Protsenko, A. 2005: The Environmental and Economic Effects of European Emissions Trading. *Discussion Paper*, 533. German Institute for Economic Research, Berlin.
- CEC 1985: *Completing the Internal Market. White Paper from the Commission to the European Council*. Commission of the European Communities, COM(85) 310 final, Brussels.
- CEC 2002: *Enlargement of the European Union – Guide to Negotiations Chapter by Chapter*. Commission of the European Communities, Brussels.
- ECOTEC 2001: *The benefits of Compliance with the Environmental Acquis for the Candidate Countries*. ECOTEC Research & Consulting Limited, Birmingham.
- Jantzen, J. – Cofala, J. – de Haan, B. J. 2000: *Technical Report on Enlargement*. RIVM Report 481505022, Research for Man and Environment, Bilthoven.

- Kahuthu 2006: Economic Growth and Environmental Degradation in a Global Context. *Environment, Development and Sustainability*, 8, 1, 55-68. o.
- Kanter, J. 2007: As EU goes greener, industry fears cost. *International Herald Tribune*. www.iht.com/articles/2007/01/07/business/ecolaws.php. Letöltve: 2007. január 8.
- Kiss K. – Kerekes S. 2000: Basic Environmental Requirements for EU Accession: An Impact Study on Hungary. *Environment, Development and Sustainability*, 2, 1, 59-74. o.
- Láng I. 2006: Klímapolitikára van szükség. *Európai Tükör*, 11, 3, 3-9. o.
- Major A. 2006: Indul a magyar emissziókereskedelem. *Origo*. broker.origo.hu/uzletinegyed/hirek/hazaihirek/20060123azemissziokereskedelem.html. Letöltve: 2007. január 8.
- Meadows, D. H. – Meadows, D. L. – Randers, J. – Behrens W. W. 1972: *The Limits to Growth*. A Report to The Club of Rome. Universe Books, New York.
- METEOROLOGISK INSTITUTT 2006: *Transboundary Acidification, Eutrophication and Ground Level Ozone in Europe since 1990 to 2004*. EMEP Status Report 1/2006 to support the review of the Gothenburg Protocol. Norwegian Meteorological Institute, Blindern. www.emep.int/publ/reports/2006/status_report_1_2006_ch.pdf
- Munier, N. 2006: Economic Growth and Sustainable Development: could Multicriteria Analysis be Used to Solve this Dichotomy? *Environment, Development and Sustainability*, 8, 3, 425-443. o.
- Pelle A. 2003: Az EU-csatlakozás környezetvédelemmel kapcsolatos kérdései. *Műszaki információ. Környezetvédelem*, 7-8, 21-35. o.
- Rakonczai J. 2003: *Globális környezeti problémák*. Lazi kiadó, Szeged.
- Tamames, R. 2000: *World Economic and Environmental Order*. UNESCO, United Nations, Madrid.